

Marcin Cioczek

Zmiana kwalifikacji prawnej czynu na rozprawie (kwestie wybrane)

Studia Iuridica Lublinensia 14, 147-160

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARCIN CIOCZEK

Zmiana kwalifikacji prawnej czynu na rozprawie (kwestie wybrane)

Alternation of the legal qualification of the action at the hearing (selected issues)

Kodeks postępowania karnego w art. 332 § 1 pkt 4 nakazuje wskazanie w akcie oskarżenia przepisów ustawy karnej, według których należy zakwalifikować zarzucany oskarżonemu czyn. Kwalifikacja prawna uściśla konkluzję oraz opis zdarzenia faktycznego w uzasadnieniu i ostatecznie precyzuje poglądy prawne oskarżyciela na czyn zarzucany w akcie oskarżenia.¹ Zgodnie z przyjętą w naszej procedurze zasadą skargowości, oskarżyciel publiczny jest uprawniony do samodzielnej oceny prowadzonej sprawy i przekazania materiałów postępowania przygotowawczego wraz z tą oceną prawną sądowi właściwemu do jej rozpoznania.²

Kwalifikacja prawna czynu określona w akcie oskarżenia, jak i jego opis nie są jednak dla sądu wiążące i mogą ulegać zmianie w toku dalszych czynności procesowych. Obowiązkiem sądu jest takie dostosowanie kwalifikacji prawnej czynu, by jak najwierniej odpowiadała ustalonym faktom faktycznym. Obowiązek ten pojawia się m.in. w postępowaniu jurysdykcyjnym, czego przejawem jest przepis art. 399 k.p.k. Istnieje szereg powodów zmiany określonej przez oskarżyciela kwalifikacji. Może ona ulec zmianie wskutek błędu w zastosowanej kwalifikacji (tzw. zmiana pierwotna) lub wskutek ujawnienia nowych okoliczności mających wpływ na stan faktyczny określony w akcie oskarżenia (tzw. wtórna zmiana kwalifikacji prawnej).³ Należy zaznaczyć, iż zmianom może ulegać również opis zarzucanego czynu, tak by doprowadzić do ustaleń pokrywających się z czynem rzeczywistym.⁴ Kwalifikacja prawna jest jedynie prawnym odzwierciedleniem zdarzenia faktycznego, którego charakterystyka odpowiada znamionom danego, stypizowanego w ustawie karnej czynu zabronionego. Roz-

¹ S. Waltoś, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963, s. 431.

² R. Olszewski, *Ujawnianie przez sąd i usuwanie istotnych braków dochodzenia lub śledztwa w polskim procesie karnym*, Łódź 2007, s. 341.

³ Szerzej na ten temat J. Bańa, *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964, s. 69–80, 81–87.

⁴ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2005, s. 75–76.

poznające sprawę sądy są zobligowane do realizacji zasady prawdy materialnej, dlatego też „nie tylko nie powinny, ale i nie mogą ściśle trzymać się tej wersji czynu, którego opis dostarczył oskarżyciel”.⁵

Kwalifikacja prawna stanowi swoistą hipotezę procesową i może w toku postępowania karnego ulegać wielokrotnym przeobrażeniom wprost proporcjonalnie do wiedzy, jaką organy procesowe będą nabywać w toku analizy i uzupełniania materiału dowodowego.⁶ Sąd rozpoznając sprawę, dokonuje wszechstronnych ustaleń, w następstwie dopuszczonych i przeprowadzonych dowodów, co może prowadzić do poszerzenia zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego w porównaniu do tego, którym dysponował oskarżyciel. Rozbieżności między oceną prawną czynu dokonywaną przez oskarżyciela a oceną dokonaną przez sąd są naturalne dla dynamicznego procesu sądowego. W jego trakcie oskarżeni mogą zmieniać lub odwoływać swoje wyjaśnienia, świadkowie mogą uzupełniać treść swoich zeznań, sąd zaś może przeprowadzić dowody nieznanne w postępowaniu przygotowawczym, jak również sięgnąć do źródeł dowodowych pominiętych lub nieznanych w trakcie czynności dochodzeniowo-śledczych. Niezależnie od powyższego, sąd jako autonomiczny organ może zawsze przyjąć odmienną ocenę formalnoprawną, nawet jeżeli materiał dowodowy zgromadzony przez oskarżyciela nie odbiega znacząco lub wręcz pozostaje taki sam jak ten ujawniony w trakcie rozprawy.⁷ Zdaniem Sądu Najwyższego, sąd rozpoznający sprawę ma obowiązek zmiany kwalifikacji prawnej czynu nawet wówczas, gdy prawidłowa kwalifikacja będzie powodowała zmianę właściwości lub składu sądu.⁸

Należy również przypomnieć, iż obecnie teoria procesu karnego akceptuje pojęcie, w myśl którego przedmiotem procesu karnego jest kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucany mu czyn.⁹ W tym ujęciu przedmiot procesu karnego nie jest faktem, który należy w toku procesu ustalić, lecz kwestią prawną, którą należy dopiero rozstrzygnąć.¹⁰ O właściwości rzeczowej sądu decyduje zaś czyn przestępny popełniony przez oskarżonego, tak jak przedstawia się on w świetle okoliczności danej sprawy, a nie jego błędna kwalifikacja przyjęta przez oskarżyciela w akcie oskarżenia.¹¹

⁵ W. Konarska-Wrzosek, A. Marek, *Glosa do postanowienia SN z dnia 24.06.1978 r.*, 14/78, OSNKW 1978 nr 9, poz. 106, „Nowe Prawo” 1979, nr 9, s. 164.

⁶ S. Stachowiak, P. Wiliński, B. Janusz-Pohl, *Zmiana kwalifikacji prawnej w toku postępowania karnego. Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, Z. Cwiągalski, G. Artymiak (red.), Warszawa 2009, s. 117.

⁷ R. Olszewski, *op. cit.*, s. 342–343.

⁸ Postanowienie SN z dnia 12.03.1979 r., OSNKW 1979, nr 5, poz. 61; Postanowienie SN z dnia 10.10.1991 r., I KPZ 24/91, OSNKW 1992, nr 1–2, poz. 9.

⁹ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*³, Warszawa 1984, s. 47.

¹⁰ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny, część ogólna*⁷, Warszawa 2009, s. 50–51.

¹¹ Z. Doda, J. Grajewski, *Przeglądy orzecznictwa SN. Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa SN za lata 1991–1994, cz. I*, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 5, s. 53; Wyrok SN z dnia 14.11.84 r., V KRN 371/84, OSNPG 1985, nr 8, poz. 101.

Przepisem odnoszącym się bezpośrednio do omawianej wyżej problematyki jest artykuł 399 § 1 aktualnego kodeksu postępowania karnego, znajdujący się w rozdziale dotyczącym przewodu sądowego. Jego treść stanowi:

Jeżeli w toku rozprawy okaże się, że nie wychodząc poza granice oskarżenia, można czyn zakwalifikować według innego przepisu prawnego, sąd uprzedza o tym obecne na rozprawie strony.

Przepis ten jest odpowiednikiem art. 346 d. k.p.k. z 1969 r. i art. 324 d.k.p.k. z 1928 r. Nakazuje on zawsze uprzedzać strony o możliwej zmianie kwalifikacji prawnej, gdy tylko możliwość taka się pojawi. Nie ma przy tym znaczenia, czy kwalifikacja ta będzie surowsza, czy łagodniejsza.¹² Przepis ten został ponadto uzupełniony o nowy § 2, umożliwiający przerwanie rozprawy na żądanie oskarżonego. Wniosek w tym przedmiocie może złożyć także obrońca oskarżonego.¹³

Artykuł 324 § 2 d.k.p.k. z 1928 r. nakazywał wznowienie przewodu sądowego i uprzedzenie o tym stron w wypadku stwierdzenia możliwości zakwalifikowania czynu zarzucanego oskarżonemu na inny, surowszy przepis karny. Rozwiązanie to miało na celu umożliwienie zajęcia stronom odpowiedniego stanowiska. Przepis ten nakazywał bezwzględne „uprzedzanie” jedynie w wypadku zmiany kwalifikacji na surowszą, pozostawiając w sferze uznania zmianę kwalifikacji na inne przestępstwo o identycznym lub mniej surowym zagrożeniu. Interpretacja ta wydawała się niewystarczająca, dlatego ówczesne orzecznictwo i piśmiennictwo¹⁴ uznało, że konieczne było również uprzedzanie oskarżonego o grożącej mu łagodniejszej kwalifikacji, lecz jedynie w wypadku, gdy miałyby to istotne znaczenie dla oskarżonego¹⁵ (zwłaszcza jeżeli nieuprzedzenie mogłoby ograniczyć jego prawo do obrony i wyrzucić niekorzystny dla niego wpływ).¹⁶

W związku z powyższym pojawiła się potrzeba wyjaśnienia, co właściwie oznacza zwrot „zmiana kwalifikacji na łagodniejszą”. Wydaje się, iż trafną definicję podał Najwyższy Sąd Wojskowy, przyjmując, że przy rozstrzygnięciu kwestii surowości kwalifikacji prawnej czynu za kryterium decydujące należy uznać karę zasadniczą, gdyż jest ona najwłaściwszym miernikiem oceny ze strony ustawodawcy stopnia społecznego niebezpieczeństwa danego czynu. Jeżeli to kryterium nie rozstrzyga zagadnienia, należy szukać innych pomocniczych kryteriów w porównywaniu kar dodatkowych (obecnie środków karnych – M. C.),

¹² T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*⁷, Warszawa 2009, s. 740.

¹³ Idem, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*⁵, Warszawa 2008, s. 849.

¹⁴ J. Bafia, *op. cit.*, s. 184–185; J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 415.

¹⁵ S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1960 s. 364.

¹⁶ *Ibidem*; wyrok SN I K 441/51; S. Kalinowski, *Rozprawa główna w polskim procesie karnym*, Warszawa 1975, s. 319; wyrok SN z 25 V 1976 r., II KR 97/76, niepubl.; wyrok SN z 1 VI 1994 r., II KRN 81/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 48; wyrok SN z 8 V 1981 r., III KR 123/81, niepubl.; wyrok SN z 26 V 1975 r., Rw 237/75, OSNKW 1975, nr 8, poz. 117.

terminów przedawnienia, w możliwościach stosowania amnestii, warunkowego zwolnienia i innych instytucji.¹⁷

Orzecznictwo Sądu Najwyższego tamtego okresu wielokrotnie wyrażało stanowisko, że brak uprzedzenia powinien być oceniany z punktu widzenia jego wpływu na treść orzeczenia.¹⁸ Naruszenie normy wyrażonej w tym artykule, w sytuacji gdy miało wpływ na treść wyroku, prowadziło do jego uchylenia.

W dniu 1 stycznia 1970 r. wszedł w życie kodeks postępowania karnego z 19 kwietnia 1969 r., wprowadzając wiele modyfikacji w porównaniu z poprzednio funkcjonującym unormowaniem. Zmiany te dotyczyły również przepisu zawartego w art. 324 § 2 d.k.p.k. z 1928 r., którego odpowiednikiem stał się art. 346 k.p.k. Nowy kodeks nakazywał uprzedzanie obecnych na rozprawie stron o możliwości zakwalifikowania czynu (nie wychodząc poza granice oskarżenia) według innego przepisu prawnego, gdy miało to dla nich znaczenie, a zwłaszcza dla obrony oskarżonego. Nieistotne było, czy nowa kwalifikacja jest łagodniejsza, czy surowsza. Kodeks nie wskazywał przy tym sytuacji, kiedy zmiana kwalifikacji prawnej czynu pozostaje bez znaczenia dla stron. Wskazywał natomiast takie, gdy uprzedzenie byłoby konieczne – sytuacja taka zachodziła, gdy zmiana kwalifikacji (nawet na łagodniejszą) mogła mieć znaczenie dla obrony oskarżonego.¹⁹

Szczególną rolę odegrała zmiana kwalifikacji prawnej czynu z powodu wprowadzonej wówczas w kodeksie karnym z 19 kwietnia 1969 r. kumulatywnej kwalifikacji. Rozwiązania tam zawarte przewidywały, iż każdy z elementów tej instytucji miał znaczenie zarówno przy wymiarze kary, orzekaniu kar dodatkowych, jak i środków zabezpieczających. Taka kwalifikacja nadawała czynowi inny obraz prawny. Sąd Najwyższy doszedł wówczas do przekonania, że w przypadku gdy ze względu na treść art. 10 § 2 d.k.k. (obecnie art. 11 § 2 k.k.) mógł być w kumulatywnej kwalifikacji powołany dodatkowy przepis, nawet jeżeli ostatecznie nie stanowiłby podstawy wymiaru kary (art. 10 § 3 d.k.k., obecnie art. 11 § 3 k.k.), to istniał wówczas obowiązek uprzedzenia o tym oskarżonego. Nieuprzedzenie oskarżonego (stron) o zakwalifikowaniu czynu z takiego przepisu, jeśli był on podstawą wymiaru kary (art. 10 § 3 d.k.k.), miało znaczenie dla obrony oskarżonego i stanowiło mającą wpływ na treść wyroku obrazę art. 346 d.k.p.k. (obecnie 399 k.p.k.).²⁰ Zarówno wykładnia gramatyczna, jak i teleologiczna wskazywały, że naruszenie tego przepisu było uchybieniem tak

¹⁷ Opinia Zgromadzenia Sędziów NSW z dnia 18.12.1951 r., Zbiór Orzeczeń NSW, poz. 126, s. 223 oraz H. Kempisty, *Metodyka pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 1955, s. 163–164.

¹⁸ Orzeczenie SN z dnia 5 stycznia 1962 r., IV K 702/61, RPES 1963, nr 2, s. 362.

¹⁹ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *op. cit.*, s. 414.

²⁰ Wyrok SN z 5 II 1973 r., I KR 339/72, OSNPG 1973, nr 11, poz. 166; wyrok SN z 17 VII 1978 r., V KR 106/78, niepubl.; wyrok SN z 20 I 1982 r., II KR 347/82, OSPIKA 1983, nr 9, poz. 203; wyrok SN z 28 X 1985 r., II KR 307/85, OSNPG 1986, nr 7, poz. 91.

poważnym, że zawsze mogło mieć wpływ na treść wyroku.²¹ Zatem uchybienie treści art. 346 d.k.p.k. zawsze stanowiło względną przyczynę odwoławczą z racji tego, iż ustawa w przepisie art. 356 d.k.p.k. umożliwiała wznowienie przewodu, aby uprzedzić strony o możliwości zakwalifikowania czynu pod surowszy przepis karny. Wspomnieć należy, iż obecny odpowiednik tego artykułu (tj. art. 409 k.p.k.) kwestię tę reguluje w sposób tożsamy.

Jednocześnie w sytuacji, gdy czyn zarzucany oskarżonemu można było zakwalifikować jako popełniony w warunkach powrotu do przestępstwa (art. 60 d.k.k., obecnie art. 64 k.k.), również istniała konieczność uprzedzenia o tym oskarżonego (stron). Tożsama sytuacja miała miejsce wówczas, gdy prokurator zakwalifikował czyn oskarżonego w zw. z art. 60 § 1 d.k.k. (obecnie art. 64 § 1 k.k.), zaś sąd doszedł do przekonania, iż konieczne jest zastosowanie art. 60 § 2 d.k.k. (obecnie art. 64 § 2 k.k.).²²

Obecne unormowania nakazują sądowi, niezależnie od instancji, informowanie stron o każdej możliwej zmianie kwalifikacji prawnej czynu, o ile modyfikacja ta odbywa się w granicach oskarżenia. Uprzedzenie to polega na wskazaniu stronom możliwości zmiany kwalifikacji czynu, jaka pojawia się w związku z ujawnionym w sprawie materiałem dowodowym.²³ Jak wspomniano wcześniej, sąd ma prawo do zmiany kwalifikacji prawnej czynu. Nie jest bowiem związany ani opisem tego czynu, ani zastosowaną doń kwalifikacją prawną.²⁴ Opis czynu przestępnego określonego w akcie oskarżenia nie stanowi z punktu widzenia sądu wersji ostatecznej i może podlegać modyfikacji (w granicach oskarżenia) w miarę przechodzenia procesu do kolejnych faz i stadiów.²⁵

Reguła, że kwalifikacja prawna czynu zarzucanego oskarżonemu, a wskazana w akcie oskarżenia, może zostać zmodyfikowana przez skład orzekający, nigdy nie była kwestionowana w teorii procesu karnego. Sąd ma zatem uprawnienie, a nawet obowiązek zastosowania do czynu zarzucanego oskarżonemu właściwej kwalifikacji. Stanowisko to jest przy tym zupełnie niezależne od stanowiska oskarżyciela.²⁶ Jeżeli jednak powstaje możliwość zmiany kwalifikacji czynu, to zawsze konieczne jest wcześniejsze poinformowanie o tym stron. Uprzedzenie takie polega na wskazaniu kwalifikacji prawnej, jakiej możliwe zastosowanie rysuje się na tle ujawnionych okoliczności, w ramach określonych aktem oskarżenia.²⁷ Pewne jest, iż uprzedzenie o zmianie kwalifikacji powinno się znaleźć w protokole rozprawy, w piśmiennictwie istnieje jednakże spór²⁸, czy uprze-

²¹ S. Paweła, *Względne przyczyny odwoławcze*, Warszawa 1970, s. 86.

²² Wyrok SN z 26 IX 1972 r., V KRN 384/72, GSiP 1973, nr 3, s. 2; wyrok SN z 29 I 1974 r., V KRN 6/74, OSNKW 1974, nr 7–8, poz. 136.

²³ T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *op. cit.*, s. 740–741.

²⁴ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2005, s. 530–531.

²⁵ S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975, s. 203.

²⁶ *Ibidem*, s. 211.

²⁷ T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *op. cit.*, s. 740.

²⁸ Zob. T. Kozioł, *O stosowaniu art. 399 k.p.k.*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 4, s. 35–38.

dzenie takie powinno przybrać formę postanowienia²⁹, czy też nie.³⁰ Wydaje się, że forma czynności prawnej uwarunkowana jest wagą przepisu i jego relacją z innymi normami prawnymi.

W praktyce sądowej przyjmuje się, iż w sytuacji, gdy przepis w swej treści używa słowa „sąd” i przewiduje jego możliwości orzecznicze, wydaje się postanowienie. Również przepisy art. 43–46 k.p.k., szczegółowo określające czynności przewodniczącego na rozprawie, nie przewidują jego roli w uprzedzeniu o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej czynu. Ponadto omawiana zmiana nie jest jedynie formalnością i ma daleko idące konsekwencje dla toczącego się postępowania. Dlatego też z uwagi na rangę art. 399 k.p.k. uprzedzenie, o którym mowa w jego treści, powinno przybrać formę postanowienia. Kwestią, która nie budzi kontrowersji, jest to, iż ewentualne wydanie postanowienia nie wymagałoby uzasadnienia. Sama istota funkcji art. 399 k.p.k. zostaje bowiem spełniona przez uprzedzenie o możliwości zmiany kwalifikacji.³¹

Do obowiązków sądu należy również poinformowanie oskarżonego o możliwości zmiany kwalifikacji – z oskarżenia publicznego na przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, gdyż może to mieć istotne znaczenie dla obrony.³² Jednocześnie sąd, w wypadku zmiany kwalifikacji prawnej na czyn ścigany z oskarżenia prywatnego, powinien uprzedzić o tym wszystkie strony, w tym prokuratora – dając mu możliwość zajęcia stanowiska, czy obejmuje oskarżenie z urzędu.³³ W sytuacji gdy w toku postępowania sądowego zaistnieje możliwość zmiany kwalifikacji czynu (w akcie oskarżenia) z przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego na przepis prawny przewidujący ściganie tego czynu z oskarżenia prywatnego, to sąd jest również zobligowany do pouczenia o tej możliwości stron, w tym samego oskarżonego. Oskarżyciel publiczny czy też prywatny wskazuje tylko sam fakt, kwalifikacja pozostaje domeną sądu. Akt oskarżenia wiąże sąd jedynie w stopniu, w którym nie może on wyjść poza ramy faktów będących jego podstawą.³⁴

Zaznaczyć należy, iż zmiana kwalifikacji prawnej czynu polegająca na tym, że przestępstwo ścigane w trybie publicznoskargowym staje się przestępstwem ści-

²⁹ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 531; H. Kempisty, *Metodyka pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 1986, s. 200.

³⁰ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *op. cit.*, s. 414; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297–467*, t. II, Warszawa 2007, s. 497; T. Grzegorzczak, *Kodeks Postępowania Karnego oraz ustawa o świadku koronnym*⁵, Warszawa 2008, s. 851.

³¹ T. Koziół, *op. cit.*, s. 36–37.

³² J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *op. cit.*, s. 414; P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297–467*, t. II, Warszawa 2007, s. 496.

³³ P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 496; por. K. Marszał, *Ingerencja prokuratora w ściganie przestępstw prywatnoskargowych w polskim procesie karnym*, Warszawa 1980, s. 159.

³⁴ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *op. cit.*, s. 565.

gany w trybie prywatnoskargowym, jest zmianą wyjątkową i możliwą jedynie przy zastosowaniu art. 60 k.p.k. Dzięki temu postępowanie takie będzie w dalszym ciągu kontynuowane w trybie publicznoskargowym. W sytuacji gdy czyn zakwalifikowany jako ścigany z oskarżenia prywatnego winien być zakwalifikowany jako ścigany z oskarżenia publicznego, konieczne jest umorzenie postępowania prywatnoskargowego i wszczęcie postępowania publicznoskargowego.³⁵ Nie można jednak zgodzić się z tezą, że wyjątkowo dopuszcza się kontynuowanie takiego postępowania, stosując art. 483 k.p.k. przewidujący możliwość uzupełnienia postępowania przygotowawczego przez zwrot sprawy prokuratorowi w celu usunięcia istotnych braków.³⁶ Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 17 § pkt 9 k.p.k., brak skargi uprawnionego oskarżyciela powoduje niedopuszczalność takiego postępowania. Wniesienie aktu oskarżenia przez oskarżyciela prywatnego, w tym układzie procesowym, nie jest wystarczającą przesłanką do wszczęcia postępowania przed sądem w sprawie o przestępstwo publicznoskargowe. Przesłanka ta nawiązuje do zasady skargowości, a przede wszystkim do art. 14 § 1 k.p.k., który stanowi, iż wszczęcie postępowania sądowego następuje na żądanie uprawnionego oskarżyciela lub innego uprawnionego podmiotu.

Należy przy tym pamiętać, iż sąd, dokonując zmiany kwalifikacji prawnej czynu i wydając wyrok, nie może wyjść poza granice oskarżenia. Brzmienie art. 399 k.p.k., art. 346 d.k.p.k z 1969 r. oraz 324 § 2 d.k.p.k. z 1928 r. zgodne jest zatem z zasadą skargowości. W tym wypadku dawne orzecznictwo i piśmiennictwo dotyczące zagadnienia „tożsamości czynu” zachowało swą aktualność.³⁷ Utrzymanie granic oskarżenia następuje wtedy, gdy czyn przypisany oskarżonemu w wyroku, mimo zmienionej kwalifikacji prawnej, dotyczy tego samego zdarzenia faktycznego – stanowiącego podstawę zarzutu określonego w akcie oskarżenia.³⁸ Ramy tożsamości zdarzenia faktycznego wyznaczają następujące elementy: identyczność przedmiotu zamachu, identyczność kręgu podmiotów oskarżonych o udział w zdarzeniu oraz tożsamość określenia jego czasu i miejsca.³⁹ Trudne do określenia jest ustalenie wyraźnych kryteriów pozytywnych, jakie muszą zachodzić, by stwierdzić identyczność czynu. Łatwiejsze jest określenie tych okoliczności, które ją wyłączają. Owymi negatywnymi okolicznościami są: różność podmiotów danego czynu – np. stwierdzono, iż dane przestępstwo zostało popełnione przez inną osobę niż oskarżony; różność dóbr prawnych podlegających ochronie – np. nie można skazać za kradzież, jeżeli w akcie oskarżenia widnieje zarzut pobicia; różnica w osobie pokrzywdzonego,

³⁵ S. Stachowiak, P. Wiliński, B. Janusz-Pohl, *op. cit.*, s. 132.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *op. cit.*, s. 414.

³⁸ S. Śliwiński, *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 206.

³⁹ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 741, wyrok SN II KRN 173/94, OSNKW 1995, poz. 9.

gdy łączy się z jakąkolwiek różnicą dotyczącą miejsca czynu, czasu czynu, jego przedmiotu czy ustawowych znamion czynu.⁴⁰

Przy uprzedzaniu o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej sąd, mając na względzie zaistniałe okoliczności, powinien pouczyć oskarżonego, iż może on wnieść o przerwę w rozprawie dla przygotowania się do obrony przed ewentualnie zmodyfikowaną kwalifikacją (art. 399 § 2 k.p.k.), w szczególności wówczas, gdy jest ona surowsza od przyjętej w akcie oskarżenia.⁴¹ Wniosek, o którym mowa w art. 399 § 2 k.p.k., nie obliguje sądu do każdorazowego przerywania rozprawy z powodu braku przygotowania oskarżonego do obrony przed nową kwalifikacją prawną. W praktyce jednak wniosek taki powinien być uwzględniony. Pozostawienie oskarżonemu lub jego obrońcy czasu na rozważenie takiej kwestii konieczne jest bowiem z punktu widzenia obrony oskarżonego. Przerwa ta może trwać od kilku minut do nawet 35 dni, co daje oskarżonemu lub obrońcy czas na wyjaśnienie istoty proponowanej zmiany i ustosunkowanie się do niej.⁴² Realizacja prawa do obrony w sensie materialnym wymaga bowiem dysponowania czasem na jej przygotowanie i samą możliwością jej przygotowania.⁴³

Obowiązek sądu o informowaniu oskarżonego o każdej możliwej zmianie kwalifikacji prawnej czynu, oprócz wspomnianego wcześniej uprawnienia do zgłoszenia wniosku o zarządzenie przerwy w celu umożliwienia przygotowania się do obrony, daje także możliwość wypowiedzenia się stronom na temat tej zmiany.⁴⁴ Uprawnienie to wynika wprost z art. 367 k.p.k., którego treść obliguje przewodniczącego do umożliwienia stronom swobodnego wypowiedzenia się co do każdej kwestii podlegającej rozstrzygnięciu.

Wskazać należy, iż treść uprzedzenia oraz jego funkcja procesowa służą zagwarantowaniu oskarżonemu prawa do obrony dzięki temu, że zwrócona zostaje mu uwaga na możliwość innej kwalifikacji prawnej czynu, niż przyjęto w akcie oskarżenia. Naruszenie tej zasady może wpłynąć na treść wyroku, a tym samym spowodować ograniczenie prawa oskarżonego do obrony. Zmiana kwalifikacji prawnej może być zaskoczeniem dla oskarżonego, co ostatecznie może uniemożliwić mu zajęcie stanowiska w kwestii trafności oceny prawnej zastosowanej kwalifikacji oraz w kwestii przedstawienia nowych dowodów i oceny stanu faktycznego.⁴⁵ Oskarżony w trakcie przewodu sądowego musi bowiem dokładnie wiedzieć, o co jest oskarżony, by móc skutecznie się bronić przed stawianymi mu zarzutami i by wiedział, z jakiego przepisu odpowiada i jaka za to grozi mu kara. Jest to jeden z przejawów konstytucyjnie (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP)

⁴⁰ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 300–302.

⁴¹ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 740.

⁴² J. Grajewski, L. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Kraków 2006, s. 1114.

⁴³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, t. I, s. 66–67.

⁴⁴ S. Stachowiak, P. Wiliński, B. Janusz-Pohl, *op. cit.*, s. 129.

⁴⁵ J. Bafia, *op. cit.*, s. 177–179.

zagarantowanego prawa do obrony i nie może być w żaden sposób ograniczany. Jednocześnie według art. 6 ust. 3 Konwencji Europejskiej ma m.in. prawo do niezwłocznego otrzymywania szczegółowych informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie wzniesionego przeciwko niemu oskarżenia czy posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony.⁴⁶

Wspomnieć należy, że w rodzimej procedurze istnieje szczególne uregulowanie realizujące zasadę prawa do informacji, a dotyczące osoby niewładającej w wystarczającym stopniu językiem polskim. Niezwykle istotna jest tutaj gwarancja przewidziana w art. 5 § 2 Prawa o ustroju sądów powszechnych⁴⁷, według którego osoba taka ma prawo do występowania przed sądem w znanym jej języku, a w razie potrzeby do korzystania z pomocy tłumacza. Sam kodeks postępowania karnego w art. 204 § 1 nakazuje wezwać tłumacza, w wypadku gdy zachodzi potrzeba przesłuchania osoby głuchej lub niemej (jeśli nie jest możliwe porozumienie się z nią za pomocą pisma) bądź osoby niewładającej językiem polskim. Jednocześnie § 2 wspomnianego przepisu obliuguje sąd do wezwania tłumacza w wypadku konieczności przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie, lub też zapoznania oskarżonego z treścią przeprowadzonego dowodu.

Kodeks postępowania karnego w art. 6 precyzuje, iż „oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć”. Przepis ten konstytuuje prawo do obrony jako jedną z podstawowych gwarancji procesowych oskarżonego. Obrona w rozumieniu komentowanego przepisu stanowi całokształt czynności podejmowanych w procesie karnym w interesie oskarżonego. Zasada ta została podniesiona do rangi zasady konstytucyjnej, uregulowanej w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP.⁴⁸ Należy również pamiętać, że prawo do obrony wynika również z ratyfikowanych traktatów międzynarodowych. Prawa człowieka ujmowane są w szerokim kontekście w art. 6 ust. 3 EKPC⁴⁹ oraz art. 14 ust. 3 MPPOiP.⁵⁰ Traktaty te w ramach tzw. standardu minimalnego formułują prawo do obrony. Statuuje one szereg uprawnień przysługujących oskarżonemu w trakcie procesu karnego, będących dla niego gwarancją prawa do obrony. Wymienić należy tutaj m.in. prawo do niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciw niemu oskarżenia, prawo do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony, prawo do korzysta-

⁴⁶ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 112.

⁴⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r. nr 98, poz. 1070.

⁴⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, t. I, s. 56–58.

⁴⁹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r. (Dz. U. z 1993 r. nr 61, poz. 284 ze zm.).

⁵⁰ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19.12.1966 r. (Dz. U. z 1977 r. nr 38, poz. 167).

nia z bezpłatnej pomocy tłumacza.⁵¹ Wspomnieć należy również o treści art. 6 ust. 3 c EKPC, który stanowi, że oskarżony ma prawo do bronięcia się samemu (prawo do obrony w sensie materialnym) lub poprzez ustanowionego przez siebie obrońcę (prawo do obrony w sensie formalnym), w wypadku zaś gdy nie stać go na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu.⁵²

Zauważyć należy, że treść art. 399 § 1 k.p.k. służy realizacji „zasady lojalności procesowej”⁵³ wobec stron, korespondując z art. 16 § 1 k.p.k. (odpowiednik art. 10 § 1 d.k.p.k. z 1969 r.). Uregulowanie zawarte w tym przepisie ma w naszej procedurze wiele nazw: „zasada uczciwej gry w procesie”⁵⁴, „prawo do informacji”, „zasada niezbędnej informacji”, „zasada informowania uczestników procesu”, „zasada rzetelności”⁵⁵ czy też „zasada uczciwej gry procesowej”⁵⁶, określanej potocznie jako „uczciwej gry” (*fair play*).⁵⁷ Dotyczy ona relacji między organami procesowymi a uczestnikami procesu. W myśl tej zasady organy procesowe zobowiązane są do rzetelnego prowadzenia postępowania poprzez: informowanie oskarżonego o przysługujących mu prawach i obowiązkach, unikanie przymusu, podstępu i groźby bezprawnej w stosunku do oskarżonego (jako strony i źródła dowodu) oraz stosowanie nieprzewidzianych w ustawie reguł uczciwego zachowania się.⁵⁸ Przepis ten odnosi się m.in. do wypadków, w których ustawa wyraźnie nakazuje uprzedzenie (informowanie) oskarżonego o prawach i obowiązkach. Jego naruszenie, w sytuacji gdy szczególny przepis przewiduje obowiązek informowania (np. art. 399 § 1 k.p.k.), stanowi istotne uchybienie procesowe, które zgodnie z brzmieniem art. 16 § 1 k.p.k. „nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestników postępowania lub innej osoby, której to dotyczy”.

Powyższe uprawnienie oznacza, że oskarżony musi zostać poinformowany o przyczynie oskarżenia (tj. o czynach, których popełnienie mu się zarzuca i które stanowią podstawę aktu oskarżenia). Prawo do informacji obejmuje również prawo do pozyskania wiadomości o istocie oskarżenia (tj. o kwalifikacji prawnej czynów ujętych w skardze). Zdaniem ETPC⁵⁹, przedstawienie zarzutów oraz oskarżenia odgrywa kluczową rolę w postępowaniu karnym, gdyż w tym momencie oskarżony jest formalnie uprzedzony o podstawach faktycz-

⁵¹ J. Grajewski, *Prawo karne procesowe – część ogólna*, Warszawa 2007, s. 135.

⁵² P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Temida 2, Białystok 1993, s. 304; P. Hofmański, *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995, s. 259–262.

⁵³ M. Mazur, *Podstawowe założenia nowego kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1969, s. 6.

⁵⁴ S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1971, s. 57.

⁵⁵ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, s. 112.

⁵⁶ M. Cieślak, *op. cit.*, s. 367.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *op. cit.*, s. 113.

⁵⁹ Europejski Trybunał Praw Człowieka.

nych i prawnych kierowanych wobec niego zarzutów.⁶⁰ Jednocześnie zgodnie z orzecznictwem ETPC⁶¹, uprawnienie wynikające z art. 6 ust. 3 lit. a EKPC tożsame jest z uprawnieniem określonym w art. 6 ust. 3 lit. b EKPC, dotyczącym prawa do obrony i w związku z tym powinno być ujmowane w świetle prawa oskarżonego do przygotowania argumentów na swoją obronę, stanowiąc warunek wstępny jego efektywnej realizacji.⁶² Z art. 6 ust. 3 lit. a EKPC wynika jednocześnie, że informacja o istocie oskarżenia obejmuje również informację o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej czynu, określonego w akcie oskarżenia lub w czasie procesu.

Zgodnie z orzecznictwem ETPC⁶³, ważna jest tutaj świadomość oskarżonego co do możliwości zmiany kwalifikacji zarzucanego mu czynu oraz – w razie zmiany zarzutu - możliwość realizacji przysługującego mu prawa do obrony. W pierwszym przypadku warunkiem rzetelnego procesu sądowego jest wskazanie konkretnego przepisu, a nie jedynie abstrakcyjnej możliwości, że sąd może przyjąć inną kwalifikację prawną niż oskarżyciel. Natomiast aby zapewnić oskarżonemu efektywne wykorzystanie należnych mu uprawnień, konieczne jest posiadanie przez niego odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania do obrony, przewidzianych w art. 6 ust. 3 lit. b EKPC. Oskarżony powinien posiadać możliwość należytego przygotowania swego stanowiska wobec stawianych mu zarzutów. Uprawnienie to ma szczególne znaczenie dla realizacji zasady równości broni (równości stron)⁶⁴, wynikającej z brzmienia art. 6 EKPC, a składającej się wraz z innymi gwarancjami na prawo do rzetelnego procesu sądowego.⁶⁵

Zasada rzetelnego procesu wynika również z przytoczonych wcześniej art. 14 MPPOiP oraz z art. 6 ust. 1 Konwencji Europejskiej. Według polskiego, urzędowego przekładu ten ostatni przepis stanowi:

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą, przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie [...].

Przepis ten obejmuje wyraźne rozstrzygnięcie o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym oraz o zasadności wniesionego oskarżenia i ma swój odpowiednik w art. 45 Konstytucji RP. Zasada rzetelności procesu w przebiegu

⁶⁰ Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2006 r., 56581/00, *Sejdovic v. Włochy*, § 89.

⁶¹ Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2001 r., 29082/95, *Dallos v. Węgry*, § 47; Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., 23969/94, *Mattocchia v. Włochy*, § 58–72.

⁶² A. Błachnio-Parzych, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, C. Nowak, P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 123.

⁶³ Wyrok ETPC z dnia 20 kwietnia 2006 r., 42780/98, *I.H. I inni v. Austria*, § 36.

⁶⁴ A. Błachnio-Parzych, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, C. Nowak, P. Wiliński, *op. cit.*, s. 136.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 123–124, 136.

procesu karnego oznacza m.in. konieczność zapewnienia oskarżonemu prawa do obrony czy zachowania lojalności organów procesowych wobec uczestników postępowania karnego (np. poprzez informowanie go o każdej możliwej zmianie kwalifikacji prawnej zarzucanego mu czynu).⁶⁶

Wynikająca z zasady rzetelnego procesu dyrektywa zachowania lojalności organów procesowych mieści w sobie z jednej strony zakaz wprowadzania w błąd w jakikolwiek sposób uczestnika procesu (w tym również oskarżonego), z drugiej strony nakazuje udzielanie informacji nie tylko wyraźnie w ustawie przewidzianej, ale także w każdym przypadku, gdy ma to dla niego znaczenie procesowe, z którego może nie zdywalać się sprawy, zwłaszcza gdy działa bez przedstawiciela procesowego. Dyrektywa taka nakłada na organ prowadzący proces karny obowiązek udzielania uczestnikom postępowania informacji prawnej. Skutek braku uprzedzenia oskarżonego o przysługujących mu prawach określony jest w art. 16 § 1 k.p.k. stanowiącego, że jeżeli organ prowadzący postępowanie jest zobowiązany pouczać uczestników postępowania o ciężących obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach, to brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywołać ujemnych skutków procesowych dla osoby, której to dotyczy.⁶⁷

Jak wynika z unormowań konstytucyjnych (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP), prawo do obrony przysługuje we wszystkich stadiach postępowania, a więc w przebiegu całego procesu. Zgodnie zatem z treścią art. 399 k.p.k., sąd ma bezwzględny obowiązek uprzedzić oskarżonego oraz obecne na rozprawie strony o możliwej zmianie kwalifikacji prawnej czynu. Uchybienie temu artykułowi stanowić będzie względną przyczynę odwoławczą określoną w art. 438 pkt 2 k.p.k.⁶⁸ Obraza przepisów postępowania polega tu bowiem na niedokonaniu czynności procesowej nakazanej przez przepisy prawa procesowego. Sąd Najwyższy odnosząc się do tej kwestii⁶⁹, wyraził pogląd, że nieuprzedzenie oskarżonego o możliwości zastosowania surowszej kwalifikacji prawnej czynu jedynie w zupełnie wyjątkowych sytuacjach nie będzie miało dla niego znaczenia. W takim przypadku uchybienie to należy uznać za rażące, godzące w prawo oskarżonego do obrony, mogące mieć wpływ na treść zaskarżonego wyroku i stanowiące wystarczającą przesłankę do jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.⁷⁰

Wydaje się, że można zaryzykować przeprowadzenie następującego rozumowania:

⁶⁶ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 64–65.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 65–66.

⁶⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, t. I, s. 58.

⁶⁹ Wyrok SN II KRN 81/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 48.

⁷⁰ Wyrok sądu apel. w Łodzi z dnia 22 czerwca 2006, II Aka 96/06, „Prokuratora i Prawo” – wkł. 2007/7-8/51, s. 24.

1. Naruszenie art. 399 § 1 k.p.k. i w konsekwencji wydanie wyroku, bez informowania stron o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej czynu, zawsze powoduje naruszenie prawa procesowego. Z reguły będzie ono oceniane jako mogące mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.), w szczególności zaś gdy doszło do zmiany kwalifikacji prawnej na surowszą.⁷¹ Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 marca 2008 r. wyraził pogląd, iż zmiana kwalifikacji zarzutu stawianego oskarżonemu na mniej korzystną, bez informowania o tym stron, rażąco narusza prawo, zaś okoliczność ta niewątpliwie ma wpływ na treść orzeczenia, będąc w konsekwencji podstawą do jego uchylenia w trybie postępowania kasacyjnego.⁷²

2. Niepoinformowanie oskarżonego o takiej zmianie jest zawsze uchybieniem procesowym stanowiącym rażące naruszenie prawa, co daje podstawę do wniesienia kasacji (art. 523 § 1 k.p.k.). Należy zgodzić się z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2004 r., w myśl którego przepis art. 399 k.p.k. obliguje sąd do stosownego uprzedzenia, zawsze gdy możliwość zmiany się pojawi. Jednakże efektywność zarzutu kasacyjnego zależy nie tylko od tego, czy wytknięte uchybienie obciąża zaskarżony wyrok, lecz także od wykazania, że świadczy ono o rażącym naruszeniu prawa, które mogło mieć istotny wpływ na treść orzeczenia (art. 523 § 1 k.p.k.). Takie uchybienie powinno bowiem być rozważane w realiach danej sprawy i jedynie *in concreto* można przyjąć, że w danej sytuacji niewywiązanie się sądu z tego obowiązku mogło mieć wpływ na treść orzeczenia, lub że mogło mieć wpływ wręcz istotny, lub też że wpływu takiego jednak mieć nie mogło.⁷³ Takie rozwiązanie wydaje się najbardziej logiczne i zgodne z zasadami procedury karnej, w szczególności z zasadą prawa do obrony.

3. Niepoinformowanie stron o zmianie kwalifikacji prawnej czynu stawianego oskarżonemu na korzystniejszą nie stanowi zawsze wystarczającego argumentu do uznania kasacji za zasadną. Uchybienie art. 399 § 1 k.p.k., polegające na zmianie kwalifikacji prawnej czynu bez informowania o tym stron, zawsze stanowi obrazę przepisów postępowania, jednak nie zawsze obliguje sąd do uznania tej obrazy jako rażącego naruszenia prawa, mogącego mieć istotny wpływ na treść orzeczenia prowadzącego w konsekwencji do uznania wniesionej kasacji za zasadną. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie zawsze brak uprzedzenia nakazanego w trybie art. 399 k.p.k. stanowi zasadną podstawę kasacji. Od okoliczności konkretnej sprawy, jej kontekstu procesowego, w którym doszło do naruszenia tego zakazu, zależy bowiem, czy uchybienie temu nakazowi wpływa negatywnie na gwarancje procesowe oskarżonego, czy też nie.⁷⁴

⁷¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, t. II, s. 495.

⁷² Wyrok SN z dnia 14 marca 2008 r., IV KK 436/07, LEX nr 406945.

⁷³ Postanowienie SN z dnia 10 lutego 2004 r., III KK 292/03, LEX nr 84463.

⁷⁴ Postanowienie SN z dnia 18 grudnia 2008 r., II KK 157/08, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2009/5/18, s. 11.

Konkludując, prawo oskarżonego do znajomości zarzutów wymaga, by w razie konieczności zmiany kwalifikacji prawnej czynu organ prowadzący postępowanie niezwłocznie i w każdym przypadku poinformował go o takiej możliwości. Wiele przepisów procesowych (w tym również będący przedmiotem niniejszego artykułu przepis 399 k.p.k.) przewiduje *expressis verbis* obowiązek pouczenia oskarżonego o przysługujących mu uprawnieniach.⁷⁵ W przypadku jego nieobecności, należy go o tym poinformować na pierwszej kolejnej rozprawie z jego udziałem. Ma on bowiem prawo do natychmiastowej informacji o każdej możliwości zmiany zarzutów lub kwalifikacji prawnej czynu w toku postępowania sądowego, niezależnie od tego, czy kierunek zmiany będzie łagodniejszy, równorzędny, czy surowszy. Jednocześnie prawem oskarżonego jest ustosunkowanie się do tej zmiany. Na prawo do informacji jako warunek prawa do obrony zwraca szczególną uwagę orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zaznaczając, iż precyzyjna znajomość treści zarzutu jest elementarnym warunkiem zagwarantowania realizacji prawa określonego w art. 6 ust. 3 Konwencji Europejskiej.⁷⁶

SUMMARY

This article is a concise presentation of the evolution of legal standard contained currently in Article 399 of the Code of Criminal Proceedings. The article touches upon the problems associated with indispensability of complying with procedural rules such as the right of a defendant to be informed or the right to a fair trial when the legal qualification of the action is changed at the hearing. The alternation of the legal qualification of the action imputed to the defendant is not a formality and it has a real influence on the procedural situation, therefore there are many questions concerning the compliance with the rights of the accused to defence in the situation indicated in this regulation. The intention of the author was showing that much caution should be taken in applying Article 399 and how many procedural rules directly affect it.

⁷⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, t. I, s. 64.

⁷⁶ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 283–284; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek (red.), *op. cit.*, s. 65.